

ut circa penam, vel impositionem mulctam, id non nocet domino; quo sensu procedit l. un. §. 2. ff. si quis ius die ubi Ulp. ait: si procurator tunc, vel tuor, vel curator ius dicere non obtemperaverit; ipse mandati agere potest *actione directa*, ut procurator, finito negotio, aut lite, rationem geforum reddat, actiones acquitas cedar l. 46. §. 4. ff. b. t. praeter column, & omnem culpam, & levissimam l. 11. 13. C. mandati, quod singulare est propter iudicium tacite promulgam. Si vero procurator non sit solvendo, aquitas naturalis dicitur domino concedendum esse in integrum restitutionem. Et contra procurator circa id quod in gratiam domini impedit, gerendo negotium, aut item, convenienter potest dominum *actione convaria mandari*, eti si negotium circa culpam procuratoris non habuerit bonum exitum, l. 46. §. 6. ff. b. t. c. 6. eod. quia officium suum nemini debet esse damnatum, l. 7. ff. refut. *quemadmodum*. aper.

15. Q. XI. *Quibus modis expire officium procuratoris?* R. 1. *Mutuo consensu consumentis*, & constituti, etiam re non integra, per reg. 1. in antiqu. 2. *Morte procuratoris*, cum procurator non transeat ad heredes l. 27. ff. mandati l. 57. ff. de judic. 3. *Morte consumentis*, re aliue integra ante litem contellatam l. 26. ff. & l. 15. C. *mandari*. Prelatus autem Ecclesiasticus, etiam re non integra, non tenetur stare contractui, & mandato antecessori, nisi adiutor consensus capituli, Clem. un. b. t. quia Prelatus de se solo non potest quidquam disponere in tempore mortis, & si ipse dominus ante, vel post item contestata veniat, & per se, exclusa procuratore, causam agat, c. 2. & 8. b. t. in 6. 5. Exoneratio, seu renuntiatio officii procuratori, & quidam post item contestata de consensu dominii, nisi supervenerit infinitas, inferata negotia, & iniunctio cum principali; quibus casibus non opus est consensu domini, l. 8. 9. 10. ff. n. 1. 6. *Revocatione*, & quidam sine causa, si res est integra; ex causa vero iusta, si negotium jam est cecptum; aut illi contestata, cuius procurator factus est dominus. Porro revocatio ita non fortior suum effectum, nisi procuratori debite sit infinita, & simul perfonz, cum qua negotium geritur; in judicio autem alternative judicii, vel adversario, & simul procuratori, c. 3. 4. b. t. c. 2. eod. in l. 16. 17. ff. b. t. nam harum personarum interest scire revocationem debet factam esse, atque ut acta procuratorisante intimacionem revocationis omnino valeant. Exice matrimonium, beneficium Ecclesiasticum, officium patrum in baptismo, & confirmatione ad contrahendam cognitionem spiritualium, & alios similes actus, in quibus requiriuntur consensus verus, & vere perseverans, non autem sufficiens; tunc enim revocatio mandati, eti non perveniens ad notitiam procuratori, statim fortior suum effectum, & actus contra illam genus est nullus, cap. fin. b. t. in 6. Clem. un. de renuntiis. 7. Denique finitur officium procuratori, finita instantia, lata sententia definitiva, aut peracto negotio; cum mandatum ultra non portigatur.

16. Q. XII. *An, & quomodo gesta falsa, seu revocati procuratoris sunt invalida?* R. Eta invalida post oppositionem exceptionem, hinc illam dominus, five pars adverba oponunt ante, vel post sententiam. Ita c. 4. in nostra fin. b. t. ibi: *qua probata, iudicium nullum, & nullius momenti controversiae reputanum*; nam procurator revocatus repellit, tanquam extranea persona, cui nullum ius vel agendi. At contra, si nec dominus, nec pars aduersa contra falsum procuratorem excipiat, convalidatur omnia eius gesta per ratificationem partium, que retrorahuntur, & mandato aquipataur, l. 56. ff. de judic. Sic dominus appellans contra sententiam in falso procuratorem latam, confessus gesta eius approbare l. 3. s. *falsus f. rem rati. haberi*, aliquo non appellare, sed exceptio nem falso procuratoris opponere debuit, per cit. cap. 4. hoc rit.

Hic nota procuratori affines esse defensorum, actorem, & negotiorum gestorum. Defensor est, qui tantum in tribus absentis rei sine illo mandato causa in judicio defendit, praesita cautione de iudicato solvendo, vel ratio habendo. Actor est, qui in causa necessitatis, vel impedimenti, interposito decreto judicis,

constituitur a tutori, curatore, vel alio administratore, & negotia domini periculo tutoris, aut administratoris, gerit, §. fin. in de iuravor. l. 24. ff. de Admistr. tuor. l. 11. c. n. 1.

Negotiorum gestor est, qui absentis, & ignorantis negotio gerit abfio illo mandato. Atque id a Praetore introductum est ex equitate, ne absentium negotia deferantur. Hinc oritur duplex *alio pratoria negotiorum geforum*: directa competens domino contra negotiorum geforum ad restituendum, quod gestor, vel repaeandum, quod male ex dole, vel culpa levi fecit, aut omisit; *contraria competens* geforum contra dominum ad refaciendum id, quod in negotio gestione de suo impendit, l. 2. ff. de nego. gestis.

T I T U L U S XXXIX.

De Syndico.

Agitur de hac materia Can. 12. qui vero 16. q. 1.

In Pandectis lib. 3. tit. 4. & lib. 50. tit. 4. leg. 18. §. 13. 1. *Nota*, syndicum esse procuratorem a corpore, seu universitate constitutum communis mandato, ad pertinendas omnes causas, & literas universitatis, hoc est, capituli, collegii, civitatis, vel alterius corporis. Ex qua descriptione colliguntur omnia principia requitalia ad syndicum, puta ut constitutatur a communitate, seu corpore, mandato communis, seu decreto ordinis l. 3. ff. *quod cuiusvis unitatis* generalis ad omnes causas judiciales, cum porro ampla que competit procuratori generali *cum libera* l. 1. §. 1. & L. 6. §. 1. ff. eod. nisi in mandato ei restringatur: donare tamen, & liquidu debita remittere non permittitur syndico. Differt autem syndicus a procuratore specifici sumptu; quia hic causas privatorum agit; ab *allore publico*, quia ite ad unam, vel alteram certam causam confititur; a *speciali*, seu *procuratore fisi*; quia ite solas causas criminalis, multas, & peccata fiscalis, seu universitatis persecutorum, syndicus plenarius civiles; ab administratore Camere, & curatore universitatis; quia illi preceps rei numericas, iste negotios extradicibus; syndicus vero judicialibus. Fere omnia, quae dicta sunt de procuratore, proportionaliter applicanda erant syndico.

2. Q. I. *An laicus in causa spiritualibus consenserit*? & *Religious in causis sui monasterii?* R. ad 1. Affirmative c. 1. de Procuratori 6. cum hoc nullo jure prohibetur; nam licet laicus in causa spiritualibus non possit esse iudex etiam delegatus, vel administrator Ecclesiæ, vel elector personæ Ecclesiastice, cum hinc omnia sint officii Ecclesiastici, & spiritualis; potest tamen ministerialiter, & nomine principalis causas spiritualis in iudicium deducere: siquidem ad hoc nulla jurisdictione, aut potest spiritualis requiritur; ergo. Ad 2. Affirmative, preferimus, ut id exigat necessitas, & utilitas monasterii, Can. 35. monachi l. 16. q. 1. t. 2. de postulando: nam Religious idoneus a capitulo electus in syndicum nullo jure accetur a manere syndicali ad causas forenses peragendas. Nec obstat cap. 1. in Cler. vel monach. cap. 2. de integr. restit. cap. unic. hoc rit. nam iura ista procedunt solum de honestate, & decencia, quia expedit pro parvo incommode a strepitu causarum servos. Dei esse quietes.

3. Q. II. *An solus Prelatus revocare possit syndicum?* R. Regulariter loquendo affirmative: nam juxta cap. 2. de restit. Prelatus ex officio suo tenetur congregatio sue negotia procure; ergo ipse solus potest revocare syndicum, & actiones per se intentare. Nec obstat, quod syndicus confituantur de consensu capituli; nam, ne monasterium ledatur, merito plus requiriunt ad confirmationem, quam revocationem syndici. Exice, nisi Abbas, & capituli negotia efficiuntur: tunc enim syndicus a capitulo constitutus, ab eodem revocandus foret arg. cit. c. 21. de restit.

T I T U L U S XL.

De his, que vi, mensive causa sunt.

Agitur de hac materia in Sexto b. t. In Decreto 15. a. 6. §. 20. q. 3. & 23. q. 5. 6. In Pandectis l. 4. tit. 2.

ubi

LIB. I. TITULUS XL.

obi rubrica concipiatur a primis verbis editi prætorii: *Quod metus causa gestum erit*, ratum non habeo. In Codice lib. 2. tit. 20. de his, que vi, mensive causa gesta sunt.

1. Nota 1. Hic non agi de vi, seu inversione *publica*, que si armis, & similibus instrumentis; neque vi privata, dum res aliquas invaduntur sine armis: nam de his agitur rit. ff. de vi, & vi armata, & rit. ad l. julian. de vi privat. 2. neque hic agitur de vi *ablativa*, quia res mobilis auferit, neque de *turbativa*, quia quis turbatur in sua possessione; neque de *inquietativa*, quia quis inquietatur in situ rei sit; neque de *expulsiva*, quia quis ex possessione dejectur: nam contra primam datur actio vi bonorum raptorum; contra secundam interdictum *ubi possidetis*, respectu mobilium, vel *utribus*, respectu mobilium; contra tertiam interdictum *unde vi*, aut clam; contra quartam interdictum *unde vi*, de quibus agunt Legistæ ad tit. de Interdictis: sed agitur de vi *compulsiva*, quia quis compellitur ad aliquid faciendum, quod alias non faciet. In quo sensu vis est majoris rei impetus, qui repellit non potest, l. 2. ff. quod metus caus. & dividitur in *absolutum*, seu *præcisum*, quia ita compellit ad actum, ut omnem liberum consensum impedit; ut si quis invitus cogatur genuflectere idolo &c. & *conditionalis*, seu *secundum quid*, quia compellit quidem ad actum, sed non nisi sub conditione, si quis libere consentiat; adeoque relinquit voluntarium simpliciter; & cauitat solum involuntarium secundum quid: ut si quis metu moris adaret idolum. Hæc vis specificè dicitur *metus*. Jam si in presenti rubrica vis a metu disinguatur, vis accipi debet pro absoluta, inferente necessitatib[us] contrariant voluntati, l. 1. ff. d.

2. Nota 2. metus ab Ulp. cit. l. 1. definiti, quod sit metus trepidatio instantis, vel vox futuri periculi causa; seu passio animi fugientis aliquod malum simili immensis; fixe infaturat a causa necessaria extrinseca, aut intrinseca, ut naufragio, morte, sive causa creata libera, ut ab homine minante aliquod malum. Dividitur autem metus in *gravem*, & *leve*. Gravis est, qui sufficit, ut animus, etiam forte, dimovet a propostis; & ideo aliter vocatur *cadens in virum confitentem*, seu *probabilis*; ut est timor mortis, mortificationis, servitutis, gravis infamie, stupri inferendi, amissionis omnium bonorum, & mortis. Leve est, qui non sufficit, ut animus forte a proposto dimovet; & ideo non cadit in *virum confitentem*. Ita autem gravitas, & levitas non est spectandæ absolutæ, sed comparativa ad personam inferentem, & patientem: nam quod respectu viri est leve, respectu pueri, aut foemini potest esse grave. Utique iste metus vel est *juste incusus*, cui patients causa detinet; ut si judex criminis minetur carcere, flagellatione &c. vel *injusus incusus*, cui innocens nullam causam dedit; ut si latro minoretur mortem, nisi pecunia numeretur. Agetur hic de firmate, & obligacione actuum metu geforum, & de remedio contra metum.

3. Q. I. *An gesta per vim absolutum sint de jure naturali nulla?* R. Affirmative cum S. D. 1. 2. q. 6. ar. 5. & com. nam in his deest voluntarium simpliciter, cum vi coactus magis pati, quam agere videatur. Hinc dicit Ulp. l. 1. ff. quod metus, quod vis absoluta inferat necessitatib[us] contrariant voluntati: ut si quis violenter ducatur ad templum idolorum. Nec obstat c. 2. b. t. ibi: *qua metus, vel vi fuit, debent in irritu*, aut recindenda: 10. Probabiliter testam, & testimoniis testamentariorum consta praefacta l. 1. C. de SS. Eccl. 1. 20. §. fin. ff. qui restam fac. nam in his actibus iure positiva voluerunt adesse plenam libertatem, quam utique metus tollit.

4. Q. II. *An, & quomodo gesta ex metu gravi sunt invalida?* R. 1. Si metus incusus est a causa necessaria intrinseca, vel extrinseca, gesta ex tali metu sunt omnijure valida: nam causa necessaria non injuriat, & id eo valet votum, quod quis metu morbi, aut naufragii emittit. 5. 2. Si metus a causa libera juste incusus est, gesta ex illo sunt omni jure valida; cum metus justa incusus nullam inferat injuriam patienti, sed iste sibi imputare debat, quod causam metu dederit l. 21. ff. d. t. ubi mulieris datio, vel promissio valet facta ex metu, quod propter commissam ingratitudinem redigenda sit a patrono in servitatem. Nec obstat l. 7. fin. eod. nam ibi adulterio metus injusus incusus est ab P. Remigio a S. Erasmo. Pars I.

ei per implorationem officii judicis. Nec obstat, quod vii timor iusta nulla sit excusatio per l. 184 ff. de R. J. nam licet nulla sit excusatio ex rigore juris positivi, tamen remedium est de jure naturali, præcipiente removere injuriam, quam quis alteri imputat.

10. Q. VI. *Qua juris remedia competant meum passio?* R. 4. Si actus meus gestus, est unus ex illis, qui a jure irritantur, competit ordinarium *remedium nullitatis*, & conf. quidquid ex tali menu datum, & acceptum est, refutari debet. 2. Si actus meus gestus ipso jure valens, & jam complectus est tradizione rei, competit meum passio *actio prætoris*, *quod mens causa*, ut refutatio actu, res tradita restituatur: si vero adus, seu contritus non est complexus traditione, competit meum passio *exceptio*, *quod mens causa*, qua repelatur petens sibi dari ex menu promissum, l. 12. ff. h. t. §. 1. In decept. sit exemplum, deinceps Cajo ex meo mortis equum, agere potes contra Cajum actione, *quod mens causa*, ut refutatio donatione, cum cum fructibus restituitur: si vero non dedi, sed tantum ex menu promissum, Cajo equum donatum, seu promissum petenti opponere potes *exceptionem mens*, qua illum repellas a petendo. Porro actio meus, licet principaliter sit personalis, utpote ex delicto ortum, imitatur tamen actiones reales, ita ut res meta data, quocumque possit reperi possit, & ideo dicitur in rem scripta. Vide Legistas ad §. 25. 27. *inf. de actione*, & l. 9. §. fin. *ff. quod mens caus.* Abbas, & Hoff, concedunt meum passio tertium remedium, scilicet *vincitationem ultimam*, si rei date fuit dominus. 3. Ut actio meus procedat, debet meus legitime probari: manifestum, vel delictum non presumitur, sed probandum est l. 31. *ff. pro loco*. Probatur autem per testes, etiam domesticos, & familiares, uti & per presumptions violentias; si autem tantum unicus est testis, & res non est magni praæjudicis, probatio completa debet per juramentum, c. fin. de jure.

11. Q. VII. *An metu sefia rescindi possint, si mens indirecte solam incusus est ex alio fine, non vero directe ad extorquentem datum?* v. g. exer exemptu mortis cedit, aut vendit horum medico, quia ille, alias ex officio ad curandum obligatus, non vult eum eius suscipere; vel si miles det pecuniam ei, qui iniuste vult eum prodere apud inimicum. Negant Covar. Leff. Sanch. Perez, &c. ali; sed probabilis, & aquis affirmant Lugo, Palatios, Wieschner, Schmalz. cum quibus R. affirmative: nam edictum de menu l. 1. *ff. quod mens*, laum est ob injuriam meum passio illatum; sed talis injuria inferitur, five metus directe, five indirecte incuriat, ut de se patet, & exemplum habetur leg. 7. §. 1. *ed.* ergo locus est editio, & refutatio actus. Si vero actus ex natura sua est irrecidibilis, ut matrimoniū, & professo religiosa, ipso jure est irreducibilis, eti si solum ex menu indirecte incuso cap. 1. b. t. Nec obstat cap. 17. de regul. nam ibi metus incusus est ex causa necessaria, scilicet *milia extirpatione*, que non injuriat. Idem dic, si tertius metus inutili l. 14. §. 3. *ff. quod mens* c. 15. de Sponf. nisi tertius nullo modo in menu influxerit, uti venditor, a quo crux gladium ex timore, ne a Cajo occidatur.

12. Q. VIII. *An ob metum reverentiali concedatur refutatio?* R. Regulariter loquendo negative, ex Can. 8. *puer. 20. q. 1. & l. 26. ff. de pignorib.* nam sola reverentia filiorum erga parentes, uxoris erga maritum, subdit erga dominum, per se non inducit, nisi metum levem, & facile superberipit; aliquo plurimi contractus a filiis, uxoriis, & subditis initii cassandarent. Excepit, nisi concurrent gravia administratio, ut indignatio, rixæ, alperitas vultus, preces importuna, & armata &c. una enim metus reverentialis sit gravis, & consequente reddit actuam refutacioni obnoxium.

13. Q. IV. *An, & quomodo metus excusat ab obseruantia præceptorum?* R. 1. Non excusat ab obseruantia præceptorum negativorum juris naturalis, ut de non forniciando &c. nam Deo, & natura præcipiente, talia præcepta obligant artiflitem tempore pro tempore; & ideo puer, eti inflaret periculum mortis, non potest licite consentire in fornicationem, sed aggredientur violentum pudicitia repellere tenetur: si tamen vim absoluntam patiatur absque interno consenserit, castitas ei duplicabitur ad coronam. Præcepta autem affirmativa

juris naturalis præcipiente actuū fieri, plenumque non extenduntur ad casum magni periculi; ut sanctificare diem dominicum, alere parentes &c. dummodo aliquid posuisse contrarium eis non fiat; sic enim in nullo casu licet contrarie inhonorate parentes. 2. Metus gravis regulariter excusat ab obseruantia legis divinae positiva, & humanae: sic enim præceptum circumcidionis per 40. annos Israelites non obligavit; & David in necessitate comedit panes propositionis; & catholicus in partibus hereticis potest comedere carnes die veneris ex menu, ne proditus malum grave patitur; dummodo exinde non sequatur contemptus Religionis catholicae. Excepit, nisi specialis causa, & reverentia expostor observantiam præcepti. Sic non licet conferre Eucharistiam sub una specie, sine distinctione aqua, sine facris velibus, præferunt flore &c.

TITULUS XLI.

De in integrum restituzione.

Agiuntur de hac materia in Sexto, & Clementin. b. in Decreto 7. q. 1. 2. & 35. q. 9. & Canon. 10. idem, 2. q. 6. in Institutionib. §. 6. de actione in Pandectis lib. 4. tit. 1. 2. 3. 4. 6. in Codice lib. 2. tit. 22. usq. ad 55.

1. *Nota 1.* Compilatores nostrum a specie transire, fei ascendeat ad genus: nam priori tit. actuū est de refutacione, seu in integrum restituzione ex causa metus; hic vero in genere agiunt de illa, & hoc modo defribit: *Refutatio in integrum est remedium extraordinarium a Pretero introdolum, quo notabiliter Iesus ob sequaciam naturalem reducitur in eum statim, in quo sait ante Iesum.* Ita Com. ex l. 1. & seqq. b. t. nam, quia ex una parte rigor juris civilis nullum actionem concedebat; ex altera vero parte aquitas naturalis induxit Iesum succurrentum esse, merito Praetor introduxit hoc remedium, deinde a facr. Canonibus recepimus, & approbatos hoc tit. Ex data definitione colliguntur diversum restitucionis ab applicatione, revisione, supplicatione apud principem, reductione ad arbitrium boni viri, a syndicatu remedio competente contra judicem dolo male judicantem, & ledentem nam in his intenditur reformatio sententiae judicialis; vel compensatio damni illati; atque restitutio intentior reductione in præsumum statum, five levi facti sit in iudicio, five extra iudicium.

2. *Nota 2.* Conditions ad restitutionem requiritas esse 1. Ut *actus de se sit validus*; nam exacta invalido competit remedium ordinarium *nullitatis*: & a liunde, si actus iure non valet, Praetor non debet se interponere l. 16. §. 3. *ff. de minor.* 2. *Ut Iesus sit nobilis ultra modicum*, five notoria, five per testes probata; nam de modico non curat Praetor: cognita autem Iesone, non per causam, sed dolum, culpam, aut inconsumtum facilitatem facta, succurrunt per restitucionem. l. 3. 4. *ff. b. t. 3.* 3. *Ut actus legitima causa*, uti est metus gravis iniuste incusus, dolus accidentalis dans causam contractualis, fragilis gratis minoris, absentia, & alia iusta causa, ut infra dicetur. 4. *Ut sit negotium civile*: nam in criminalibus non est locus restitutio, quia malorum mores infirmitas animi non excusat. l. 1. C. si advers. accep.

3. Q. I. *Quibus competit in integrum restitutio?* R. 1. *Minoribus* ob fragilitatem atavis l. 1. *ff. de minor.* nam lajus atavis est fragile, & infirmam consilium, & multis capiptionib. suppositum, multorum infas expositum. Iure minoris gaudent Ecclesiæ, seu loca pia, cap. 1. 3. b. t. respubl. l. 4. C. quib. ex caus. maj. l. 3. C. de jure respubl. princeps quoad bona regni, seu coronæ, cum repræsentet totam rem publ. non tamem quoad bona propria. Ratio hujus privilegii est, quia Ecclesiæ, & respubl. quae se ipsa administrare non possunt, frequenter leduntur negligenti, & prodigalitate administratorum; ergo merito eiis succurrunt hoc remedio. 2. *Heredibus minorum* l. 6. *ff. hoc tit. & l. 18. in fin. de minor.* nam licet hoc privilegium ratione personæ fit concessum, multum tamen de reali participat ratione danni in rebus. At fiducioribus minorum regulariter non conceditur, ne creditor suo fine, & affectuatione in Streuer

L I B . I . T I T U L U S X L I .

stren. l. 13. *ff. de minor.* l. 1. 2. C. de fidejuss. 3. Majoribus hoc beneficium conceditur ex iusta causa; uti est absentia recipubl. causa, derentio in vinculis, servitio, horium porestate, impedimentum infirmitatis, peccati, & alia causa in editio relate; & generat ex clausula: *quia alia mihi iusta causa esse videtur*. l. 1. *ff. ex quib. caus. major.* Ceterum licet restituere competit Ecclesiæ, non tamen Prelatis, & Clericis quo ad sua bona patrimonialia, cum id nullo jure expressum sit. Nec obstat cap. 4. de immunit. Eccles. & aub. item illa C. de Episc. & Cleric. nam privilegii exemptionis a foro laicis non extendendum ad restituendam, arg. l. 14. *ff. de LL.* c. 3. C. si minor. facilis autem est probare lesionem immodicam, quam lesionem ultra dimidium, ergo. R. ad 2. Affirmative: ita Pinell, Fachin, Schmalz, & alii, contra Abb. Covar. Leff. Laym. &c. docentes non datam restituendam in causa, quo minor non est Iesus in substantia rei, v. g. alienate; sed tantum agi posse ad supplementum pretii. Prob. ex l. 27. §. 1. *ff. de minor.* ibi, si minori pretio, quam eopportet, vendiderit adolescentem: *quia errantibus, non etiam fallentibus minoribus publica iura subvenient*. 2. Si major factus ratus habuit, quod in minoritate gefis, l. 1. 2. C. si major fact. rat. 3. Si contractum sponte iuramento firmavit, cap. 28. de iure. ant. sacramenta. C. si advers. vendit, nam nonne juramentum fervandum est, dum non vergit in dispendio anima, & præjudicium tertii. 4. Si minori res causa pereat, l. 1. 11. §. 4. *ff. de minor.* ubi ratione est Ulp. *quia non eventus damni restituendum indulget, sed inconsolata facilitas*. 5. Si minor veniam atavis impetravit, l. 1. C. de his, qui ven. etat. 6. In matrimonio, & professione Religiosa; quia in his, ex natura sua indissolubilibus, minor habetur pro maioren, licet quod dorem, & scalia a cedentia restitutio deretur, l. 1. un. C. si advers. dat.

5. Q. III. *An minor restituatur contra minorem?* R. Si unus minor est Iesus, & alter Iesus, vel unus certat de domino vitando, & alter de lucro captando, in hac dispari causa restituto competit Ieso, & certanti de domino vitando l. 11. §. fin. *ff. de minor.* nam hoc beneficium concepsum est Iesus, non vero ledentibus. Unde non est hic locus regulæ: *Privilegios adversus aque privilegiorum non uitio privilio*, cum Iesene non est privilegiatus, sed Iesus. 2. Si causa est par, & uterque privilegios certat de lucro captando, vel uterque de domino vitando, favendum est posse fieri per reg. 65. in 6. unde si minor inconsolata credidit pecuniam alteri minori, & is emprodigie confundit, minor creditor non restitutio aduersus minorum debitorem, l. 11. §. pen. *ff. de minor.* Idem observatur in Ecclesiis: nam si una Ecclesia repudiavit legatum, & altera illud accepavit, in meliore conditio acceptans, & possidentis; aliquoquin Ecclesia Iesu restitutio contra ledentem c. 3. b. t.

6. Q. IV. *An maior habens rem, seu causam communem cum minori restituatur?* R. Cum distinctio rem, si res est individualis, ut idem causam, idem bonum fundat &c. maior restituunt cum minori arg. l. 10. *ff. quemad. servit. amit.* l. 4. §. 3. 4. *ff. si servit. vind.* quia privilegios trahit ad Iesum non privilegiatum. At si causa, & res sit dividua, seu commoda divisionem patiens; ut si major centum, & minor centum inconsolata crediderint eidem debitorum, folius minor restituunt, quia praetor non majoribus, sed minoribus ex fragilitate atavis consolunt voluit, l. 1. §. 2. *ff. de minor.* Idem dic, si concurredit Ecclesia cum altero non privilegiato.

7. Q. V. *Quod sit diversum inter restitucionem majoris, & minoris?* R. Minor Iesus fine alia causa restitutio, uti est ex officio judicis, licet adit remedium ordinarium, & curator intervenerit l. 1. 2. 3. C. si tutor, vel curat. interro. l. fin. *ff. b. t. c.* contra major Iesus restituunt folium ex causa legitima ad inflammatum, deficiente remedio ordinario, & curatore non interveniente; alias contra hunc procedit actio manu. ibid.

Hac de personis genitibus beneficio restitutio. Nunc de causis, in quibus illa competit: cujusmodi enumerantur plures in Pandectis b. 1. & tit. de minor. & tit. ex quibus causis maj. & præferunt in Codice lib. 2. tit. 27. & seqq. ut adversus rem judgmentum, & vindicationem, donationem, libertatem, transactio- nem, sollemnam rei agit de lucro captando, & hoc ei non concedit, re non integra; focus si agat Iesus de domino vi-

tando per citr. LL.

11. Q. IX. *An Religiosus ex iusta causa restitutio possit aduersus lapsum temporis quinquennii, si intra hos non reclamatur contra professionem?* R. Affirmative; ita communis contra Flaminium. Prob. ex clausula editi, *si qua iusta causa l. 1. ff. ex quisib. caus. maj. abi*

genitibus indiscretè conceditur beneficium restitutio-

nis ex iusta causa. Et ita servatur in præi Curia Ro-

man. ubi Papa, vel S. Congreg. cogniti prius nulli-

tae professionis, saltem cognitione summaria, & ju-

stitia impedimenti, ob quod Religiosus reclamare non

potuit, ut quia metus toto quinquennio duravit, con-

cedere solerit talis restitucionem ad effectum reclamandi. Nec obstat Trid. Sess. 25. cap. 19. de Regul. nam ibi folium negatur post quinquennium actio ordinaria,

seu directa reclamatio contra professionem; non vero actio extraordinaria per restitutionem a jure induita contra lapsum temporis, quo non potuit reclamari ob iussum impedimentum. Idem dic de feminis, quae per seipsum annum reclamare non potuit contra matrimonium.

12. Q. X. *An ignorancia facti sit majori causa
sufficiens ad restituendum contra usucacionem?* Affirmant Bartoli, Galeſi, & alii: sed probabilius negant Fa-
ch, Zoef, wieſtner &c, cum quibus Re. negative. Prob.
ex l. f. C. de preser. long. temp. ubi Imp. decidit pra-
scriptionem curreat ignoranciam: ibi: nulla scientia,
vel ignorancia, ne expectanda, altera arbitriationis in-
excusabile oritur occasio, & l. 4. 8. C. de preser.
30. an. & c. 6. de preser. quadragena trahunt prescriptione
omnis actio tollitur, ergo & tollitur, seu extinguitur
restitutio in integrum; alias usucaciones tristinam fieri
potest, & firmare; cum quicunque facile dicere pos-
set, contra se invincibiliter ignorantem usucacionem
exceptam, & completam esse; quod non esset aliud, nisi
novas, & inexcusabiles lites suscitare.

Dices: Ignorantia facti non debet nocere domino l. 8. ff. de J. & F. I. hic autem noceret. 2. l. 4. ff. ed. juris ignorancia in usucacione negatur prodesse; facti vero ignorantia prodesse constat. 3. Praescriptio in peccatum negligientium l. 2. C. de annal. except. e. 5. de praes. fed invincibiliter ignorans non est negligens; ergo iustum habet causam petendi restitucionem aduersari utuscacionem.

R. ad 1. Ne ignorantia noceret dominis, sufficienter a jure presumunt per constitutio[n]em legitimi temporis, intra quod si non inquirant de rebus suis a iure presumunt eas negligere, & ideo vi dominii alii principis contra eos procedit usucacio, ut amplius ignorantia eis suffragari non debat. **Ad 2.** Ictus loquuntur de ignorantia facti circa titulum: ut in quis est minor, quem existimavit esse maiorem; & hec ignorantia ei profecta ad usucaciendum; at ignorantia usucacionis non profecta ad impetrandum restituendum contra usucacionem; alias frustrante essent usucaciones, cum fere semper recensci obseruantur. **Ad 3.** Principio per se principaliter est ob bonum publicum.

Jam de forma restitutionis, quæ in tribus consistit: 1. ut peratur a judice competente. 2. modo debito. 3. modo amerciamento.

tempore a jure statuto.
13. Q. XL. A quo iudice petenda sit restitutio in
incognitu? R. 1. De jure com. a iudice illius, con-
tra quem petuit l. 2. & fin. C. ubi, & apud quem
cognitio, ex regula generali: alios sequuntur forum rei,
2. de for. compet. l. fin. C. ubi in rem. Excipe Eccl-
esiastam, qui latia a latio, restitutio petere potest
vel a judece seculari rei, vel ab Ecclesiastico c. 11. de
reb. Eccl. alien. Hodie, telle Zoefio, inferiores judi-
cantes cognoscunt solum de veritate cause, & precum; re-
stitutio vito fit a summo principe, seu supremo eju-
dicasterio 2. Delegatus specialis, nisi ei causa restitu-
tioni fit commissa, non restitutio quia excedet fines
mandati; neque delegatus universalis contra sententiam
se latam, cum in ea causa functus sit officio. Vide
l. fin. C. ubi & apud quem, nisi renas restitutio inci-
penter petatur per l. 3. C. de iudic.

14. Q. XII. *Quis modus servetur in causa restitutio-
nibus?* **R.** I. Si restituto peccatur directe, & principali-
iter, implorato nobile officium judicis; causa petendi
legitime cognoscitur, citato adversario, & lite conte-
stata. Et quidem si major restitutio petat, cognos-
ci debet non tantum lesio, sed & iusta causa, quam
unquam major probare tenetur. At minor solum pro-
bar minorenitate, & lesionem; qualiter autem
causa discernet judex, an in ea restitutio sit locus.
2. Si restituto proponatur indirecte, & incidenter, ut
fit minor ex contractu lesio, posquam convenitus est
ab actore, & excipiat contra talen contactum, judex
causa principali cognoscit de causa restitutio-
nis, tan-
quam accessoria; licet aliquin de illa principaliter in-
tentata cognoscere non posset. Ita habet tria regulae ex
l. 3. C. de iudic. defuncta, quod iuxta causam principali,
fit etiam iuxta causam illa incidentis.

15. Q. XIII. *Intra quod tempus petenda sit restitu-
tio: R. i. De jure novo intra quadricennium conti-*

laboribus compensandis, ergo alii fructus excedentes summae sumptuum restituuntur sicut. Ratio est, quia restitutio redicit in pristinum statum; ergo funeris cum fructibus ita restituendus est, ac si non fuissent in dominio emporis.

Dies. 1. *Fructus rei pertinent ad dominum rei, et captor, perfoluto iusto pretio, est dominus rei;*
2. *Aequitas suadet, ut servetur in tali contractu
equalitas; sed haec in eo consenserit, quod sicut fundo
tempo sui fructus, ita pretio dato sui fructus corre-
spondant; si vero minor ex pecunia nullos fructus per-
cepit, sibi imputare debet, ergo fructus ex nostra par-
tibus et refinibut sum, cum non supponatur latio facta in
refinibus, sed in solo fundo quad substantiam.*

R. ad 1. Dist. maj. pertinent revocabiliter, & tac
e conditionare, si fundus non restitutatur; conc. ma
revocabiliter, & absolute, neg. min. **Ad 2.** Cum pr
eunia ex se sit sterilis, proprii non parit fructus, &
neque non totaliter equiparatur fundo.

T I T U L U S X L I I .

De alienatione judicij murandi causa facta,

Agitur de hac materia in Decreto *Can. fin.* 11, q.
in Pandectis lib. 4. tit. 7. In Codice lib. 2. tit. 55.

1. Nota, post remedium restitutionis hic proponi a-
udiremendum pretorium contra alienationes judicii
autandi causa factas. Si autem alienatio ita , dum
ipsius meus mutuus fisi impendens , five titulo obtereo ,
lascivitatem rem dolose in alium potuisse , vel al-
lius fori transferit , ut proper difficulam hunc fune-
cundam durior redditur conditio adversarii. Haec summi-
tum ex l. 1. 2. 3. ff. & c. fin. b.i. Quod quia inequum
est prator , merito contra tales alienationes pro-
positum edictum relatum in 4.8. l. ff. b*is* tit.

2. Q. I. Quae actie competat contra alienationes iuri
mixtii mundi causa factas? R. I. Tude digestorum
imperii actis in factum directe, si alienata est prop-
rietas.

*impedit acta in faciem : auctor, si alienata est pro-
cessus; utilis, si alienata est officio, intra unum an-
num utrum proponenda contra alienationem ad interfe-
re, puta, quanti nostra intrecteatum adversarium non
bere, l. i. 3. §. 4. ff. h. t. jure Codicis Lm. hoc tii-
mpetere lat. *ad hoc in rem*, ut, si ita expedit, con-
venire possit potestorem eis in fe alienatae. 2. Requi-
sum a fatur actionum sunt, ut alienatio fato malo
ter vivos, animo vexandi adversarium, cuius inter-
alienationem non suisse factam: item, ut sit ante
tempore ceptum; aliquin, hac accepta, res affectu vi-
tiosiss., ut amplius alienari nequeat, ut docetur
ff. de litigiosis, & in libr. seq. tis. ut lite pendente
ff. immotus.*

4. Q. II. *Qui possum constituer arbitros compromisarios?* R. Generaliter illi omnes , & soli , qui possunt transfigere , seu , qui liberam rerum suarum , aut alienorum potestatem habent , quadam administrationem , & alienationem : nam sicut transfactio , ita & compromissum est via ad alienandum . Unde super immobiliis , aut mobilibus pretiosis nec tutor , aut curator si-
p. 100. *Promulgatio* *Decretalium* *Capitulorum*

+ Q. III. *Quid jus Canonicum speciale statuerit circu-
ales alienaciones?* R. i. Ut rescripta, que alias
non extenduntur ad perfonas non expressas, extenden-
tur ad eum, in quem res alienata est, ut tam iste,
quam alienas, coram eodem delegato conveniri valent
b. 2. Ne Clerici permittant rem, vel actionem
dolus in se transferri, quo datus laicos pertulantur ad
unum Ecclesiasticum, c. fin. b. 1. Si autem dolus, &
paritia Clericorum absit, nihil prohibet, quia a laicis
Clericos fieri possit celso terum, & actionium.
ne decreto Praetoris, nec Prelatus fine solemnitatibus
Canonicis compromittere potest in arbitrio, nec Pro-
curator super negotio sibi commisso c. 3. 5. 9. b. t. simili-
ter nec valassis super re feudali, cuius cognitio cer-
to pertinet ad dominium directum, vel Pares curia, in
alium compromittere potest, ne hisprijudicetur; fecus
et, si cognitio pertinet ad judicem ordinarium lib.
2. F. tit. 15. 34. &c 46. Ceterum partes neminem coge-
re possunt, ut fungatur officio arbitri, neque ipsa par-
tes cogi possint ad compromissum in arbitrios, ni-
si justissima causa exigeret: ut si imminenter perie-

T I T U L U S X L I I I .

De Arbitris.

Agitur de hac materia in Sexto b.t. In Decreto Can., & seqq. 2. q. 6. & Can. 1. infamis 3. q. 7. In Trid. 1. 14. c. 5. v. quid si de ref. In Pandectis lib. 4. tit. In Codice lib. 2. tit. 56.

Nota 1. hoc tria distingueda esse, arbitrus, arbitratio, & mediator, seu amicabilis compositor. Arbitrus vir bonus, & idoneus, a jure, vel ex conventione trium electus, qui rem controversam instar iusticie

etione, ob cuius defectum acta judicis excommunicati dicuntur esse nulla. 4. *Laicus* in causa spirituali c. 8. b. t. tum quia hoc non decet; tum quia arbitria redacta sunt ad formam judiciorum; laicus autem in causa spirituali nequit esse judex. 5. Nemo in causa propria potest esse arbitrus, ut nec *judex l. 51. ff. b. t.* Ceterum jus permittit, ut arbitrus esse possit pater, filius, familia, ingenuus, libertinus, infans, falso de jure civilis, immo & *judex ordinarius*, vel delegatus *l. 3. ff. 299. ff. c. 5. 7. 10. b. t.* Nec obstat *l. 9. 8. 2. ff. eod.* nam ex legi Julia judex ordinarius non prohibetur esse arbitrus, sed solum prohibetur, ne iubendo, aut aliquando cogat partes, ut in se compromittant. Similiter, cum jus neminem repellat ab arbitrio, quicunque potest esse arbitrator, etiam laicus in causa spirituali *arg. c. 4. & 8. b. t.* a sensu contrario; quia arbitrator non procedit via jurisdictionis, vel auctoritarum defensionis, sed potius via compositionis, quod potest laicus in causa spirituali, sicut & agere alicuiorum, vel consilarium.

6. Q. IV. In quibus causis possit compromitti in arbitrios? R. Generaliter in omnibus, sed specialiter non excipiuntur, cum tota res sit de genere permisorum. Excipiuntur autem. 1. Causae criminales, upote publica auctoritate vindicande *l. 32. §. 6. ff. b. t. 2.* Causae libertatis *ibid. §. 7. 3.* Causae in integrum restituitionis, nisi incidenter tractetur, *tog. fin. C. ubi & apud quem. c. 9. b. t. 4.* Causae matrimoniales super valorem matrimonii *cit. c. 9. b. t. & beneficiales*, ne detur viatio legis in beneficia contra reg. 1. in 6. 5. Causae exemptions, & privilegiorum Apostolicorum *c. 5. b. t.* Denique causa omnes, super quibus transactio non admittitur.

7. Q. V. Ad quid arbitris seneari vi compromissi? R. 1. Arbitris, postquam semel hoc officium suscepit, tenetur in eo permanere, donec laudum dicat; alias temere recusans, compellens-ut est auctoritate judicis *l. 3. §. 1. ff. b. t. 2.* Teneri observare ordinem judiciorum, secundum formam tamem compromissi quadam locum, tempus, & modum procedendi: si ex parte citabatur, liris confessionem inimicorum, probaciones exciperet, contumaces puniet, ponam, seu multam infligendo *l. 39. eod.* sententiam, si laudum iuste secundum iura promuntur, eamque non corrigit, sive bene, sive male promuntur, cum semel suo officio functus sit *l. 19. 20. eod. 3.* Si plures sint arbitrii, singuli scimus dicunt suum sententiam ad distinctionem actus capitularis, in quo unus nomine omnium pronuntiat. Et quidem de jure *Can. c. 2. b. t. in 6.* sufficit, ut major pars arbitrorum sententiam, si ceteri vocati ex negligencia interesse noluerint: at de jure civili ad valetorem laudi requirunt omnium praefixa *l. 17. §. fin. ff. d. t.* nisi in compromissi addita sufficeret clausula: ut uno, altero deficiente, reliqui nihilominus procedere valerent, *l. 32. §. 12. ff. eod.* Ex his iuribus quolibet in suo foro observandum est. 4. In discordia arbitrorum pars maior pravalet, nisi ex forma compromissi requireatur concors sententia omnium, *c. 1. b. t. in 6.* si pari numero discordent, eligenda est a tribus tercia persona, cuius auctoritatibus stetunt. Tandem si omnes arbitri discordent, & pronuntiatum unius non concinatur in pronuntiato alterius, non valet arbitrium: si autem pronuntiatum unius concinatur in pronuntiato alterius, valet arbitrium de summa minori, modo intra terminos justitiae concinatur; v.g. unus condemnatur in 5. alter in 7. & tertius in decem, valet sententia pro quinque; quia in illa summa omnes concordes existunt, *cit. c. 1. b. t. in 6.*

8. Q. VI. Quomodo partes obligentur ex compromisso, & iudicio arbitrii? R. 1. Partes arbitrio citant,

principient, multam imponenti tenentur parere; cum ad hoc compromittendo se obligaverint. 2. Si compromissum abolute factum est, tenentur abolute parere laude, seu arbitrio, saltum de ordinario, non secus ac transactio; & ideo etiam ex arbitrio datus victori *alio in factum* ad petendam ab ordinario judice executionem laudi, vel *exceptio velut patti* contra petentem *l. 4. & pen. C. de recept. arbitr.* At si in compromiso apposta est pena transgressor, obligatio est alternativa, vel implendi laudem, vel solvendi penam, *c. 9. b. t. & l. 1. cum ann. decernit. C. b. t.* Quodsi autem in arbitrio phara esent capitulo, & pars unum capitulum recipere, & alterum non, secluso alio pacto, non tenetur ponam solvere, sed proportionatiter secundum quantitatem transgressionis. 3. Si compromisso prater ponam adjectum sit juramentum de servando arbitrio, probabilis est, laudum esse servandum ob reverentiam juramenti per *c. 28. de iure*, cum observatio illius non vigeat in dispensum salutis externe; nisi intentio jurantis sufficit alternativa, vel servandi arbitrium, vel solvendi penam. Nec obstat *Nov. 82. c. 11.* ubi juramentum adjectum compromissi est nullum: nam dispositio ita correcta est per jus *Can. c. 2. b. t.* cui consonat *jus vetus l. 4. C. b. t. 4.* Partes a laudo appellare non possunt *l. 1. C. d. t.* sed tenentur regulariter illi statu, five regulum, five iniquum sit; si expresse, vel tacite lapsi decem diuturnum homologatum sit, hoc est, confessio, seu tacite approbatio, *l. 27. diem preferre* *§. 2. ff. b. t.* ubi *Ulp. att. statu auctoritate sententia arbitrii, quam de re dixit, five causa, five iniqua sit, & fibi impetrat, qui compromisso.*

9. Q. VII. Que remedia, & in quibus casibus denatur contra laudum iniquum? R. ad 1. Remedia ita sunt *reductio ad arbitrium boni viri*, hoc est judicis ordinarii, que reductio est quadam species appellatio *n. 1. ff. b. t. l. 2. C. ubi, & apud quem. c. 11. b. t. exceptio dolis malis, cit. l. 32. §. 14. & lib. 31. cod. & in causa letonis ultra dimidium datur remedium celebre ex *l. 2. rem. C. de ref. vend.* cum hoc remedium etiam adversus transactioem detur. R. ad 2. *Causa*, in quibus non est obligatio laudo sunt *1. causa compromissi*, non est observata *c. 6. b. t. in 6. 2.* Si laudum adverteretur legibus, vel *Sac. Canonici*, ut si quis condemnatur ad solvendas usuras usurarum, vel ad dandam pecuniam pro beneficio Ecclesiastico, *c. 2. b. t. 3.* Si dolus malus in arbitrio manifeste intervenit, ut quia arbitris fuit pecunia corruptum, partem unam notorie, & gravissime lexit *&c. l. 32. §. 14. ff. & l. 3. C. b. t. 4.* Si pars enomiter lesta est ante homologationem laudi expressam, vel per decem dies tacitam, reclamare potest contra laudum. *l. 5. §. fin. am. 3. C. b. t.* quia in tali causa exequitur laudo esse succurredum. In his causis iudex, ad quem recurrunt, est illi, coram quo alias causa ita proponenda sufficit, & ab hoc *judice reductionis* concepta videatur appellatio, cum nullibi reperatur prohibita *arg. l. 20. C. de appell.**

10. Q. VIII. Quomodo expirat compromissum? R. 1. Ex parte arbitrorum expira morte etiam unius, vel deportatione, vel recusatione propter suspicionem odii capitalis, vel amicitiae supervenientis cum altera parte. 2. Ex parte compromissum expirat mutuo confessu, transactio super re, morte alterius; sola tamen morte tutoris, vel procuratoris in rei alienan non expirat; solutione personae *l. 13. ff. b. t. c. 10. eod. 3.* Ex parte causa expirat lapsu temporis praefixa, defectu conditionis non implete, interitus rei, super qua laudum dici debuit: denique pronuntiatione laudi super tota causa *l. 19. ff. b. t.*

LIBER SECUNDUS DECRETALIUM GREGORII IX.

De Judicio Ecclesiastico.

In hoc libro exakte traditur totus processus judiciorum, tanquam secundum objectum materiale juris; neque solum in Canonicis, sed etiam in foro civili magne est estimationis, & utilitatis, cum adeo ordinata actuum judicialium series non reperiatur expressa in corpore juris civilis.

TITULUS PRIMUS

De Judicio.

Agitur de his in Sexto, Clementin. & Extrav. com. b. t. in *Decret. 2. q. 1. §. 5. q. 4. & 14. q. 1. 15. q. 7. 16. q. 6. 30. q. fin. & Can. si quis in Trid. seff. 1. c. 14. seff. 24. c. 20. & seff. 25. c. 10. de refr. & seff. 13. c. 5. de reform. ubi de judicio summariorum. In *Institutionib. lib. 4. tit. 6. de actionibus cum fege* in Pandectis *lib. 5. tit. 1.* In Codice *lib. 1. tit. 4. lib. 2. tit. 1. 5. 6. 7.**

Hic recolendit sunt, que in iure civili traduntur ad *tit. de actionibus*, quae notitia ad intelligentiam processuum judicialium est maxime necessaria.

Nota 1. Judicium hic definiri, quod sit legitima controversia inter actionem, & cum orte apud judicium dispensatio, & definitio, ita com. ex c. 10. de *V. S. & l. 9. 13. C. b. t.* Et quavis nonnulli confundant judicium cum questione, causa, lite, & instantia, in rigore tamen hec omnia differunt: nam *questione* est ipsum jus controversum in judicium deducibile; *causa* est item jus actu deductum in judicium; *litus* est actio, quare controversia deductur in judicium; *instantia* est exercitium actionis; quod iustia contestatione incipit, & finitur, vel sententia definitiva, vel lapsu temporis a iure prescripti, ut biennii, aut triennii, *l. 13. §. 1. C. b. t.*

Nota 2. *Judicium quod substantiam descendere ex iure naturali, quod dicitur in Republica debere esse aliquas personas publicas, que litigandibus ius dicant, ne causa per violentiam divinitur, sicut fiebat apud veteres per diffidationes, jam hodie sublatas. At quod ad solemnitates judicium est creatura iuris civilis, & Canonici, quia solemnitates iste invente sunt a iure civili, & deinde in jus Canonicum translate, ut patet ex hoc Libro II.*

Nota 3. *Judicium varie dividit: & quidem ex parte finis in civile, in quo tractatur causa civilis, vel criminalis civilitate ad privatum communitum actionis, & criminalis, in quo tractatur causa criminalis criminaliter ad vindictam publicam, sive capitalem, sive non capitalem. Ex parte causa efficientis in ordinarium, quod sit a judice ordinario, & delegatum, seu extraordinarium, quod a delegato, Ecclesiastico; & seculare, quorum illud ab Ecclesiastico, itud a judice laico perficiunt. Ex parte forme in plenarium, seu solemnem, aut ordinarium, in quo omnes solemnitates, & apices iuris observantur; & summarium, seu extraordinarium, in quo proceditur de plano absque stipuli, & figura judicis, sola rei veritate attenta. Denique ex parte materiae toti divisiones judiciorum, quod materialium, & actionum, ex quibus precipitas hic referam. Primo itaque judicium ex parte materiali dividitur. 1. In *spirituale*, in quo causa spirituale, vel hi, annexi; & *temporale*, in quo causa mere profane tractantur. Differ *spirituale* ab *Ecclesiastico*, sicut species a genere, quia in Ecclesiastico agi possunt etiam cause profane Clericorum. *Temporale* autem dicitur *seculare*, sicut genus a specie, cum causa temporalis etiam coram Ecclesiastico dificiat valeat. De iudicio spirituali: Sacramentali nullus nobis fieri possumus. Princeps, ut Papa, Imperator, Rex, judicare potest in propria causa inter ipsum, & subditum moto *l. un. C. si quis Imperat. maled. l. 41. ff. de hered. instit. & c. 12. b. t.* ubi lis super privilegiis Apostolicis ora, foli*

4. Q. I. Quot personae constituant judicium? R. 1. Tres principales, & necessarie: *actor, reus, & index*, c. 10. §. *omni de V. S. & l. 62. ff. b. t.* *Actor* est, qui actionem proponit, & ad judicium provocat: in criminalibus dicitur *accusator*, cuius vicem saepe fama, indica criminis, vel ipsius officium judicis in criminibus inquisitoris, c. 24. de *acus. Rens.* non a *reus*, sed potius a *re*, seu controvertet ei mota dictus, est, qui ab iure in judicium provocatur: *judex vero*, est, qui utrique parti iuris dicit. R. 2. Personae accessoriae, seu auxiliares ex parte judicis sunt *afflatores*, seu *confiliarii*, quibus de iure communis non competit iudicium; *auditores* in curia Romana, & apud legatos Sed. Apoll. qui in aliis tribunalibus dicuntur *referendarii*, qui prius causam examinant, eamque referunt ad judicem ex merito decidant: *notarii*, seu *attuaristi*, aut *protocollisti*, qui acta judicialia notant, & in protocollo, seu tabulis, aut librarium actionum referunt: *muncii*, seu *apparitores*, *viatores*, *pedelli*, qui iustitiae judicis exequuntur, citationes ad partes defrendo, &c. Et horum persona sunt *fancile*, cum a malitia hominum quod actus ibi injunctos immunitate gaudent. Ex parte litigantium sunt *advocati*, *procuratores*, & *testes*.

5. Q. II. In quibus causis prohibetur iudicari, alias competentes iudicari? R. Principue in his tribus. 1. Si coram alio judice egit advocatum in eadem causa *arg. l. fin. C. de accessor.* 2. Si ipse in alio judicio confundit causam habeat, c. 18. b. t. 3. Nullus inferior potest esse judex in propria causa, hoc est, cedente in proprium communitum, & utilitatem. In rubrica & l. un. C. ne quis in sua causa judicet, vel ius sibi dicat. Cui consonat l. 10. ff. de *jurisd.* & Can. 27. inter *querelas* 23. q. 4. ibi reprehenditur Episcopus, quod in causa proprii iuris sibi illatae, excommunicationem tulit: nam in his causis propter naturale erga se propensionem suspicio est iniqui judicis. Nec obstat, quod judex iurisnotiori sibi ut judici illatae punire possit ad vindictam publicam, vel Episcopu dicare in causa sua Ecclesiastice, quia ipsi Episcopo non est communis: nam in his, & similibus causis causa non est propria judicis, sed potius officii, aut Ecclesiastice; adeoque cetera causa suspicionis. At contra supremus Princeps, ut Papa, Imperator, Rex, judicare potest in propria causa inter ipsum, & subditum moto l. un. C. si quis Imperat. maled. l. 41. ff. de hered. instit. & c. 12. b. t. ubi lis super privilegiis Apostolicis ora, foli